

ТВОРЧІСТЬ ЛІНИ КОСТЕНКО В КОНТЕКСТІ ПОЕТИКИ НЕОБАРОКО

Олег ТАРАН (Кіровоград)

Лілія СУСОЛ (Одеса)

У статті робиться спроба осмислити творчість Ліни Костенко в контексті необарокової поетики. Виділяються ключові концепти, які єднають твори Ліни Костенко з естетикою українського Бароко XVII–XVIII століть.

Ключові слова: бароко, необароко, поетика, феномен, зв'язок.

The attempt to comprehend creation of Lina Kostenko in the context of neo-baroque poetics is done in the article. Key concepts which connect works of Lina Kostenko with esthetics of Ukrainian Baroque in XVII–XVIII centuries are selected.

Key words: baroque, neo-baroque, poetics, phenomenon, connection.

В українській літературі другої половини XX – початку XXI ст., починаючи від появи такого яскравого й неординарного явища як «шістдесятники» спостерігається постійний пошук новаторських форм, методів, прийомів осмислення феномену людини, її існування. Ще наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років українські письменники-шістдесятники звернули увагу на потребу художньої інтерпретації національної історії. Створені в цей час історичні романи П. Загребельного, Р. Іванчука, І. Білика, Ю. Мушкетика, феномен «химерної прози» знаменували собою такий новий підхід до проблеми художньої актуалізації української історії.

Проте, невдовзі виявилось, що подібна актуалізація повинна тягнути за собою і зміну художньо-літературної естетики, зумовлює появу зовсім нового підходу до розвитку сучасної художньої словесності, що відтворював би естетичні, морально-етичні, світоглядно-філософські доміанти описуваної доби. Такий творчий підхід не був особливим винаходом українських письменників згаданої пори, а відповідав (при всій національній його забарвленості) загальним тенденціям розвитку світової художньої літератури. За приклад можуть слугувати романи Г. Г. Маркеса, У. Еко, М. Павича та багато інших. Ці митці, вочевидь, діяли за принципом, афористично сформульованим Ліною Костенко «душа тисячоліть себе шукає в слові» [5, с. 442].

Універсальною епохою для відкриття та перевідкриття в сучасності скарбів минушини виявилася доба європейського пізнього Середньовіччя та Бароко. Митці відчували нагальну потребу змальовувати її в прямій відповідності до естетики літератури того історичного періоду, враховуючи, з одного боку, усі її мотиваційні чинники та доміанти, а з іншого – розробляючи складну стратегію втілення цих барокових світоглядних та художньо-образних універсалій в постмодерний культурний та літературно-художній контекст. Так з'явилася світова естетика необароко, що її

іспанський мислитель Хав'єр Роберт де Вентос визначив як таку, де відсутнє «авторитетне теоретичне обґрунтування, хоча, в той самий час, вона... протиставляє себе «науковому та ідеологічному тоталітаризмові»... схильна не до цілісного, а до... фрагментованого сприйняття, до пантеїзму та динаміки, до багатополярності» [4, с. 178].

У свою чергу, характеризуючи у 1980-х роках естетику літературного необароко іспанська дослідниця Кармен Відаль зазначила, що їй притаманна бодрійярівська «система симулякрів», а Г. Дебор та Ж. Баландьє говорять про необароко як про естетичну систему «театрократії» або «суспільства спектаклю».

З-поміж вітчизняних літературознавців тих, хто досліджує необароко, можемо назвати В. Шевчука. Його стаття «Сковорода – Філянський і явище українського необароко» [10] може вважатися концептуальним поглядом на українську літературу крізь призму необароко, елементи поезики якого вчений бачить не лише у творчості М. Філянського, а у І. Франка та Лесі Українки.

Не можна не назвати й монографію А. Макарова «Світло українського бароко» [7]. Розглядаючи українську літературу XVII–XVIII ст., учений робить паралелі з літературою XX ст.

У сучасних дослідженнях Н. Городнюк «Знаки необарокової культури у творчості Валерія Шевчука: компаративні аспекти» (2003) [1], О. Юрчук «Необарокові тенденції в українській літературі XX ст.» (2007) [11] розкриваються посутні ознаки необарокової поезики.

Проте говорити про вичерпаність теми, на наше переконання, ще передчасно. Особливо це твердження стосується вивчення необарокової поезики, без перебільшення, провідного поета сучасної доби – Ліни Костенко. У цьому вбачаємо **актуальність** пропонованої статті.

Художній системі Л. Костенко, вочевидь, притаманні більшість із визначених європейськими вченими рис необарокового характеру. Це і несприйняття будь-якого, незалежно від його природи та походження, тоталітарного диктату, це вміння через фресковість, особливу мозаїчність образних картин масштабно в художньому сенсі інтерпретувати історичну та сучасну дійсність. Це, зрештою, особлива художня майстерність, яка дозволяє авторові крізь художньо осмислену багатополярність світу подати розуміння провідних тенденцій його історіософського розвитку, вміння візійно окреслити ці тенденції та перспективу.

Необароковими за визначеними Х. Р. де Вентосом та К. Відаль рисами позначені твори Ліни Костенко: історичні романи у віршах «Маруся Чурай» та «Берестечко», прозовий роман на теми сучасного буття людини в новітньому історичному обширові «Записки українського самасшедшого», драматичні та ліро-епічні поеми «Сніг у Флоренції», «Скіфська Одиссея», «Дума про братів неазовських» та багато інших.

У цих творах як безсумнівні домінанти їхньої поетики різною мірою наявні такі риси необарокової естетики як «протиставлення себе «науковому та ідеологічному тоталітаризмові»... схильність до... фрагментованого сприйняття». Зрештою саме протиставлення історичних версій подій у творчості Ліни Костенко будь-якому з видів тоталітарного мислення й є, на наш погляд, однією із найбільш визначальних, таких, що характеризують саму сутність феномену її необарокової творчості. Відтак **метою** пропонованої статті є вивчення специфіки типологічних сполучень загальної та суто літературної естетики в семіотичній площині «бароко-необароко», дослідження необарокових тенденції художнього розвитку у творчому універсумі Ліни Костенко.

Концептуалізуючи осмислення необарокової естетики й світоглядно-проблемного зрізу в універсумі Ліни Костенко від 1950-х років до сьогодення слід привернути увагу і до такої риси її творчого феномену, на яку вказує Д. Дроздовський. У статті «Хвилі часу» він привертає аналітичну увагу до таких знакових й значущих аспектів: «Творчість Ліни Костенко – більше за творчість. Вона виростає з минушини й сьогодення, з радості й смутку, зрештою – з моральної величі. Безперечно, література аж ніяк не має бути, дороговказом, путівником, повчанням. Але якщо текст якісний, якщо в ньому відчувається лет авторської думки, розкошування словом, сила духу, тоді він «вдаряє» по читачеві, він у жодному разі не залишає свідомість у спокої. Коли мелодія монотонна, без ритму й вібрацій, без піке й падінь, тоді вона позначає смерть. Творчість Ліни Костенко жива, бо – багатогранна, вихороподібна. Це оркестр людських переживань різних регістрів – від жалю до любові, від каяття до іронії» [3, с. 315].

Слід зупинитися принаймні на аналізові кількох із процитованих диспозицій. Привертає до себе увагу те, що Д. Дроздовський робить акцент на тому, що «творчість Ліни Костенко – більше за творчість». Українські барокові та світові необарокові мислителі так само вважали, що їхня творчість відджерельно повинна бути не лише творенням літературного універсуму, а й – обов'язково – виконувати більшу, в історичному часі та національному й світовому культурному обширові місію. Без такої масштабної творчої націленості, на їхнє переконання, було годі й прагнути світоглядної та літературно-естетичної досконалості творчого процесу.

Як стверджував свого часу один із провідних вітчизняних барокових проповідників А. Радивіловський, ідею якого розгорнув в «Історії української літератури» Д. Чижевський, про що скажемо трохи згодом – ораторське мистецтво повинно «вдаряти» по розумові сприйняттю читача й слухача. Є не випадковим, що саме термін «вдаряти» в емоційно-смісловому контексті вживає Д. Дроздовський, коли міркує про творчість Ліни Костенко. Емоційний, духовний вибух у громадському читацькому світосприйнятті, викликаний творчістю феноменального митця-мислителя, характерний для доби Бароко є ознакою й вітчизняної необарокової

поетики. Широкий розголос та масштабна духовно-інтелектуальна рецепція творів Ліни Костенко у сьогоденні засвідчує це з очевидною виразністю.

Так само вказує на українську необарокову природу феномену Ліни Костенко й наступна риса, спостережена вдумливим дослідником. Йдеться про нижче подану тезу: «література аж ніяк не має бути, дороговказом, путівником, повчанням». Те саме говорить про сутність світової необарокової естетики й Х. Р. де Вентос, коли акцентує на її віддаленості від догматичності чи ідеологічної заангажованості. У добу українського бароко митці-мислителі поступово почали відмовлятися від характерної для поетики раннього українського Середньовіччя системи повчань, настанов, що подавалися в шатах художніх творів. Барокові вітчизняні митці змінили стратегію повчальності, замінивши її прямою й відвертою розмовою з читачем. Вони вже не прагнули настановляти читача, а бажали спілкуватися з ним, і разом творити спільну духовно-інтелектуальну атмосферу сучасності та майбуття. Але, як так само слушно спостеріг Д. Дроздовський міркуючи над феноменом та поетикою Ліни Костенко, «якщо текст якісний, якщо в ньому відчувається лет авторської думки, розкошування словом, сила духу, тоді він «вдаряє» по читачеві, він у жодному разі не залишає свідомість у спокої» [3, с. 315]. По суті, це і є та сама особлива стратегія барокової й необарокової творчості на яку свого часу, вслід за А. Радивіловським вказував і Д. Чижевський, наголошуючи, що твір барокових часів мав саме «вдаряти» по розуму й чуттю. Про таку рису бароково-необарокової словесної естетики слід поміркувати дещо детальніше.

В «Історії української літератури» Д. Чижевський осмислюючи природу української барокової поетики, що найкраще втілилася у проповідуванні та ораторському мистецтві XVI–XVIII віків зазначає: «проповідник мав на меті вразити слухача, вдарити по його розуму або почуттю, – це потрібне було і для того, щоб розворушити увагу і для того, щоб цю увагу утримати... цим з'ясовується любов проповідників бароко до оригінального, вражаючого, до ефектів та «сенсацій». Пізнє бароко виробило навіть певний тип дотепної, гострослівної, парадоксальної проповіді (за італійською її назвою «кончето-проповідь» [8, с. 281]. Проте, такий смисловий «удар» по розуму і чуттю в сучасній необароковій реальності є багатовимірним, є таким, що має потужні джерела й аксіологічні константи, утілені в тривалих образно-смислових традиціях.

Указані традиції, цілком органічно оприсутнені в необароковій поетиці Ліни Костенко, вочевидь, тривають ще й від джерел українського барокового літописання й орацій, мають у витоках особливу барокову естетику, де прагнення в художньому сенсі вразити реципієнта (слухача, читача) покликане змінити сам «обрій його сподівань», користуючись містким терміном феноменологів минулого століття. А отже – покликане актуалізувати в сьогоденні осмислення знакових подій минулого.

Саме прагненням створити неповторне враження (доречно в цьому контексті згадати афористичний вираз Ліни Костенко про природу поетичної творчості «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі» [5, с. 138]) від змальовуваних словом явищ, ідей, подій, а головне героїв і пояснюється зафіксоване в міркуваннях Д. Чижевського про барокову естетику прагнення митця «вразити слухача, вдарити по його розуму або почуттю... любов... до оригінального, вражаючого, до ефектів та «сенсацій» [8, с. 281].

Цілком зрозуміло, що саме екзистенціальна межовість, пограничність душевно-емоційних станів героїв найбільше цікавлять як барокових, так і необарокових митців – літописців та художників слова – інтерпретаторів минушини та сьогодення, адже, крім іншого, відкривають великі можливості для поглибленого розуміння як психології та закономірностей еволюції внутрішнього світу героя, так і допомагають подати панорамні й яскраві картини зовнішнього соціально-історичного буття певної епохи.

Таким «бароково-необароковим» у своєму особливому творчому інтерпретуванні національної історії є зацікавлення Ліни Костенко внутрішнім світом та впливом на українську історію Богдана Хмельницького. Характеризуючи світогляд і поетику «Берестечка» В. Панченко привернув увагу до вельми значущої для розуміння природи типологічних зв'язків у площині «бароко-необароко» риси роману: «Свого Богдана Ліна Костенко показала в момент його найбільшого приниження і занепаду духу – в страшні дні червня 1651 року, про які літопис Самовидця оповідає... Свідчення козацького літописця – скупі, проте є й чимало джерел, які допомагають «реконструювати» хроніку й панораму подій під «конкретним Берестечком» 1651 року» [7, с. 210].

Цілком очевидно, що в такому необароковому баченні української історії, її перемог та поразок якнайкраще виявляється літописна за своєю основою й характерними рисами барокова природа українського розуміння минушини та її образно-художнього відтворення як специфічної форми екстраполяції минулого у майбутнє. В. Панченко зовсім не випадково акцентує на тому, що «свого Богдана Ліна Костенко показала в момент його найбільшого приниження і занепаду духу – в страшні дні червня 1651 року» [7, с. 210]. Крім очевидного єднального сполучення, виявленого в світоглядно-образній зв'язці «Богдан Хмельницький як історичний герой – інтерпретація його образу в поетиці необарокового роману «Берестечко» є ще одна визначальна риса типологічного зв'язку в площині «бароко-необароко».

Нерозрізнення в головному, в екзистенційному сенсі перемоги від поразки було і є характерним для глибини розуміння сутності діянь барокових героїв, явищ, пов'язаної з їхнім діаріушем історичної реальності, визначальних категорій людського буття та його літературно-мистецького відтворення як у добу панування вітчизняної барокової літературної

естетики, так і в новітню добу ХХ–ХХІ століть, коли Постмодерн змінив аксіологічні константи, окресливши при цьому межі їхньої трансформації. Діалектичний взаємозв'язок перемоги та поразки був притаманним українській світоглядно-поетичній реальності ще від доби святокиївського Нестора-Літописця, який, на перший побіжний погляд, очевидну поразку Бориса та Гліба, вбитих за наказом їхнього брата, глибинно зрозумів як сакральну перемогу їхньої всеохопної любові до ближнього. Ця сама традиція тривала й у барокову українську добу, коли в поетичних інтерпретаціях вітчизняної історії, зокрема в поемі І. Домбровського «Дніпрові камени», створеній у ХVІІ ст. ясно відбилося трактування українських поразок як особливого способу утвердження духовно-національної трансценденції.

Відкритий багатогранний, різноспрямований та заглиблений в сутність понять і речей рецепції завдяки своїй масштабності загальний дискурс художнього тексту Ліни Костенко, і, що є особливо важливим – твір, де, поруч з летом думки відчувається «розкошування словом» іманентно є необароковим, адже саме розкошуванням в філософії та естетиці слова і позначалося вітчизняне бароко принаймні від ХVІ до ХVІІІ століть. Якщо ж цими самими рисами позначається й творчість сучасного автора, то інакше як до необарокової поезики її годі й віднести. Не залишати «свідомість у спокої» – так само є ознакою філософії й літературних експериментаторських шукань провідних українських митців. Від Острозького кола, від київських та львівських братств до Мазепиних «Чернігівських Афін» ХVІ–ХVІІІ віків саме «розкошування словом» позначало поезику творчості як святого Дмитра Туптала так і поезію, драматургію та ораторське мистецтво таких митців слова як І. Вишенський, А.-І. Потій, П. Скарга, Л. Баранович, І. Мазепа, Ф. Прокопович, А. Радивіловський, Г. Сковорода та інших митців та просвітителів.

Так само вагомою рисою причетності новітньої поезики Ліни Костенко до барокових джерел є й наступна характеристика феномену поетичної присутності визначного митця в сучасній добі, що її подає Д. Дроздовський: «Творчість Ліни Костенко жива, бо – багатогранна, вихороподібна. Це оркестр людських переживань різних регістрів – від жалю до любові, від каяття до іронії» [3, с. 315]. Від середньовічно-барокових часів саме багатогранність та панорамна масштабність образного втілення сприйняття людині та світу є провідною ознакою митця як такого. Так само характерним для поезики українського культурного бароко загалом та літературного бароко зокрема є й гармонійна симфонічність або «оркестр різних переживань» [3, с. 315].

У статті «Пишеться велика книга нашого народу» І. Дзюба, міркуючи над єдністю героя та поета в романі «Берестечко» звернув увагу на масштабність, багатогранність осмислення барокового героя в сучасному романі: «Богдан Хмельницький у романі «Берестечко» це ... узагальнений

поетичний образ великого національного діяча в годину поразки, і сама ця поразка переростає свої конкретні обриси, резонуючи з усією національною долею. Внутрішній монолог... Хмельницького (яким є роман) увібрав у себе все болісне переживання цієї національної долі самою поетесою; звідси... велика «думна» й чуттєва осяжність і насиченість цього монологу, розкид його настроєвих полюсів» [2, с. 198].

Усі названі вченим риси не лише прямо кореспондуються з універсумом барокової української й світової необарокової літературної естетики, а й на сутнісному рівні окреслюють іманентну необарокову природу творчих універсалій поетики Ліни Костенко.

Є важливим і такий смисловий та культурно-емоційний обшир рецепції універсуму духовно-інтелектуального розмаїття творчості Ліни Костенко. Йдеться про визначення руху ідейно-образного світу «від жалю до любові, від каяття до іронії» [3, с. 315]. У поетиці Ліни Костенко цей ідейно-смисловий зріз є таким, що глибинно концептуалізує провідний вимір сутності її поетичного простору. Саме «від жалю до любові» рухається панорамний вектор осмислення Ліною Костенко людської природи як такої, а власне кажучи – людини у світових культурних, міжпросторових та надчасових вимірах. Саме там пульсує оприявлений сквородинівсько-юркевичевою філософією серця дискурс її художнього образу.

Ідейно-поетичний смисловий рух йде у художньому світі Ліни Костенко від жалю як універсальної трансценденції співчуття людини людині у напрямкові до істинної любові, що близька до християнського світовідчуття. В українському бароко саме цей світоглядно-етичний, світоглядно-естетичний рух був провідним. Досить пригадати поетичні й прозові твори таких велетів української думки й слова XVI–XVIII століть як І. Вишенський, Л. Баранович, І. Галятовський, митрополит П. Могила, св. Дмитро (Туптало), К. Транквіліон-Савроковський, А. Радивіловський та, як певна вершина цього руху – Григорій Сковорода. Тож маємо ще одну вагому підставу вважати творчість Ліни Костенко саме необароковою власне за способом осягнення дійсності від минулого до прийдешнього.

Не слід випускати з уваги й наступну дефініцію бароково-необарокової поетики, що нею є ідейно-смилова парадигма «від каяття до іронії». Указана константа також становить цілісне проблемно-концептуальне поле. Йдеться про ще один необароковий концептуальний смисл, що прямо кореспондований із вітчизняною середньовічно-бароковою світоглядною й, прямо пов'язаною з нею, буттєвою тогочасною реальністю. У поетиці українського бароко концепти каяття та іронія щонайщільнішим чином пов'язувалися одне з одним. Більше того – становили пряму й непорушну єдність та духовно-інтелектуальну сполуку. Сміх був характерною ознакою літературного творення в барокову добу тоді, коли відчувалося, що інші засоби не є дієвими при спонуканні людини до відвернення від несправедного шляху, до настановлення на шлях покаяння.

У цьому контексті слід лише пригадати гнівні, пронизані іронією, часто змішаною з їдким сарказмом, дошкульні інвективи на адресу опонентів, виголошені у славнозвісних афонських посланнях Іваном Вишенським. Такими ж є й іронічні послання опонентів І. Вишенського – зокрема таких як П. Скарга, А.-І. Потій, які не прагнули відділити спонукання людини до каяття від іронічного дискурсу. Адже саме гумор або й сатира на адресу власних та чужих помилок для українських барокових мислителів завжди виступала неодмінною запорукою, спочатку визнання хибності дотеперішнього шляху, а відтак – згодом і неодмінного каяття. Через це українські барокові митці другої половини XVII та XVIII ст. (від Я. Жоравницького до І. Пастелія та Г. Сковороди) неодмінно прагнули бачити наслідком своїх сатиричних послань, висловлювань – розкаяння героїв та адресатів свої послань. В іншому випадку – зображення вад і хиб не матимуть жодного сенсу, оскільки метою їхньої гумористично-сатиричної спрямованості є не таврування людини, а навпаки – її порятунок. Адже герої та адресати орацій, віршів, послань – живі люди зі своїми вадами, недоліками й безсумнівними перевагами, зі своєю неповторною індивідуальністю.

Саме ці риси сміхової необарокової культури є органічно притаманними й образному світові художніх та публіцистичних творів Л. Костенко. В. Панченко, наприклад, привертає увагу до такої особливості поетики зображення Б. Хмельницького в романі «Берестечко»: «Чи варто дивуватися мовному портрету героя, у якому знаходиться місце не тільки для високого стилю, а й для бурлескної стихії? Богдан від того не перетворюється на Енея; його «простецька», усно-розмовна лексика... в одних випадках є радше прикриттям гіркоти, в інших – словесним «карнавалом», де все поруч – іронія, лайка, добродушна усмішка, сарказм... опинившись... у латах велемудрої... «аристократичної» мови, Хмельницький Ліни Костенко втратив би природу і автентичність...» [7, с. 215]. Це міркування вченого концептуалізує ще одну ідею – зв'язок бароко та необароко в площині карнавалізації.

Естетику карнавалу, барокової травестії оприявнив у поетиці високого художнього слова фундатор нової української літератури – І. Котляревський. (Доречно згадати в цьому контексті статтю В. Шевчука «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко» [9]). Невипадково ж вище був згаданий Еней, хоча, звісно, відстань між Енеєм та необароковим Богданом Хмельницьким значна, адже останній є героєм високого бароко, що пульсує як у власному історичному просторі, так і в трансепохальному вимірі. Саме така бурлескна, народна у своїй барвистості мова і робить, у цьому ще один парадокс семітичної площини «бароко-необароко» Богдана Хмельницького по-справжньому величною історичною постаттю в художній інтерпретації Ліни Костенко. Відтак,

духовне наповнення глибинного сенсу іронії, сатири, гумору є ще однією формою її функціонування в українському необароковому просторі.

Підсумовуючи зосередимо увагу на кількох аспектах. Творчість Ліни Костенко в контексті розуміння її і як визначального явища літературного процесу сьогодення у вимірі необароко – невичерпна, адже становить поле різноаспектних інтерпретувань, появи нових розумінь, смислів, образів.

Якщо звернути увагу на явище багатогранності у творчому доробкові Ліни Костенко, то стає очевидним, що така багатогранність прямо співвідноситься зі складною естетикою барокових часів. Зокрема – з відзначеними нами вище смисловими й образно-метафоричними універсаліями. На думку Г. Вельфліна, вивчаючи «конфлікт між Бароко та іншими, позначеними рисами прямолінійного раціоналізму, епохами культури слід шукати ... форми, що містили собі певний елемент неосязності», в бароковому прагненні до «ясності неясного». Це відкривало «нову галузь почуття», коли душа прагне розчинитись у висотах непомірного і безмежного... можна сказати, що саме цими своїми... пориваннями... культура Бароко... знайшла вдячний відгук ... в серцях романтиків ХІХ століття» [6, с. 7]. Про ці світоглядно-поетичні константи, зосібна, міркує А. Макаров у монографії «Світло українського Бароко», і ці ж самі риси спостерігаємо ми у необароковому універсумі творчого феномену Ліни Костенко.

Саме в їхній гармонійній єдності й міститься необарокова багатогранність творчого розмаїття дискурсу Ліни Костенко, а його «вихороподібність» прямо узалежнюється від іманентно успадкованого від літературно-світоглядних традицій барокових часів парадоксального мислення, яке єднає любов і гнів, жаль та пристрасть. Як у славнозвісному Олесеовому «з журбою радість обнялась», де новаторська українська модерністська естетика була поєднана з традиціями народної поезії, так і в творчому дискурсі Ліни Костенко прямо єднуються світосприйняття вітчизняного бароко із сучасним постмодерним світобаченням. Власне, літературна естетика Ліни Костенко є багатовимірною не лише завдяки особливому відчуванню поетом барокових традицій вітчизняної словесної творчості, а й через внутрішню свободу духовного виявлення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Городнюк Н. Знаки необарокової культури у творчості Валерія Шевчука: компаративні аспекти. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / Н. А. Городнюк; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2003. – 19 с.
2. Дзюба І. Пишеться «Велика книга нашого народу»... / Іван Дзюба // Костенко Л. Берестечко. Історичний роман. К.: «Либідь». – 2010. – С. 185–206.
3. Дроздовський Д. Хвилі Часу / Дмитро Дроздовський // Ліна Костенко. Річка Геракліта. – К.: Либідь, 2011. – С. 280–322.
4. Ильин И. Постмодернизм от истоков до конца столетия / И. Ильин – М.: Интрада., 1998. – 255 с.
5. Костенко Л. Вибране. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с. – (Першотвір).

6. Макаров А. Світло українського Бароко / Анатолій Макаров. – К.: Мистецтво – 1994. – 288 с.
7. Панченко В. Богдан Хмельницький. Катарсис / Володимир Панченко // Костенко Л. Берестечко. Історичний роман. К.: «Либідь». – 2010. – С. 207–217.
8. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Д. Чижевський – Тернопіль: МПП “Презент”, за участю ТОВ “Феміна”, 1994. – 480 с.
9. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: У 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє Бароко / Шевчук В. – К.: Либідь, 2005. – С. 649–669.
10. Шевчук В. О. Сковорода – Філянський і явище українського необароко / Валерій Шевчук // Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе. – К.: Рад. письменник, 1990. – С. 336–344.
11. Юрчук О. Необарокові тенденції в українській літературі XX ст. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / О. О. Юрчук; Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2007 – 19 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Таран Олег Іванович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури КДПУ імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історія української літератури, психологія творчості.

Сусол Лілія Олександрівна – ст. викладач кафедри української та іноземних мов Одеського державного аграрного університету, здобувач кафедри української літератури КДПУ імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: творчість Ліни Костенко в контексті необароко.